

MUSEUM VOLKENKUNDE

Maya 2012 | achtergrondinformatie

MAYA KOSMOLOGIE

Verschillende volkeren stellen de wereld op verschillende manieren voor. Volgens de Maya's bestond de wereld uit drie delen: een onder-, een midden- en een bovenwereld. De onderwereld heette Xibalba en bevond zich onder het aardoppervlak. Xibalba werd bewoond door de voorouders die afgereisd waren naar het dodenrijk. De 'negen heren' regeerden over de onderwereld. Xibalba lijkt heel erg op onze wereld, sommige dingen, zoals eten en drinken, zijn net een beetje anders. De bovenwereld was de wereld waarin de andere goden leefden en waarlangs de hemellichamen trokken. De middenwereld was de leefwereld van de mens. Deze wereld bevond zich tussen de bovenwereld en de onderwereld in. Grotten en lianen boden toegang tot de onderwereld. Sommige vogels konden naar de boven- en onderwereld en zij waren boodschappers van en naar de goden. De uil en de gier reisden regelmatig naar de onderwereld, de adelaar en de macaw (een kleurrijke papagaaiensoort) naar de bovenwereld. De Maya's geloofden in een bovennatuurlijke kracht, k'uh, die overal invloed op had en zich in alle levende wezens en ook in de goden bevond. Deze kracht verbond alle elementen van de kosmos met elkaar.

DE MIDDENWERELD

De mensenwereld was in vieren gedeeld, met in het midden een centrale levensboom; de wereldboom. Deze boom verbond de drie de werelden met elkaar. De wortels groeiden in de onderwereld, de stam was het midden van de mensenwereld en de takken strekten zich uit tot in de bovenwereld. Via deze boom konden de mensen contact hebben met de andere werelden. {afbeelding Levensboom} Op vier punten: noord, oost, zuid en west stonden de Bacabs, vier mensachtige wezens die de hemel op hun schouders droegen zodat deze niet naar beneden zou vallen.

STERREN EN PLANETEN

Door veel naar de hemel te kijken wisten de Maya's ontzettend veel over de planeten. Net als veel andere volken gebruikten zij de planeten als oriëntatie tijdens reizen. Daarnaast vertelden de sterren en planeten bij de Maya het scheppingsverhaal. Op verschillende data staan verschillende sterrenbeelden aan de hemel. Elk sterrenbeeld gaf een scène uit het Maya-scheppingsverhaal weer. Afhankelijk van de stand van de sterren werden bepaalde rituelen en ceremonieën uitgevoerd. Zo was bijvoorbeeld de stand van de planeet Venus belangrijk om de meest geschikte dag vast te stellen om oorlog te voeren of te zaaien.

DE ZON

Voor de Maya's was de zon een van de belangrijkste goden. Hij is immers een van de levenschenkende krachten. Volgens de Maya's zou er vóór onze huidige zon, een valse zon geweest zijn, Vukub Cakix. Deze beweerde net zo mooi te zijn als de zon en hij probeerde de wereld vanuit de wereldboom met spiegels te verlichten. Deze valse zon werd door de heldentweeling Hunahpu en Xbalanque ontmaskerd en uit de wereldboom geschoten. Pas daarna kwam de echte zon op. Overdag reist de zon door de bovenwereld. Als hij in het westen ondergaat, sterft de zon. Hij gaat dan de onderwereld in op zijn reis door de dodenwereld. Aan het eind van zijn reis komt hij de onderwereld

weer uit en wordt herboren. Dan komt hij weer op in het oosten en begint er een nieuwe dag. Het is overigens nog steeds niet duidelijk of een dag bij de Maya's begon op het middaguur of bij zonsopgang.

Koningen zagen zichzelf als afstammelingen van de zonnegod en vonden het dan ook belangrijk om de zon op allerlei manieren in hun paleizen en tempels een plek te geven. Bepaalde gebouwen zijn zó geconstrueerd dat het zonlicht er op bepaalde dagen van het jaar spectaculaire licht-effecten veroorzaakt. Een voorbeeld hiervan is te vinden in de tempel 'El Castillo' bij Chichen Itza, waar tijdens de zonnewende een figuur van een slang de trappen lijkt af te komen. En in Dzibichaltun schijnt elk jaar op 21 maart de zon precies door de centrale poort van de 'tempel van de 7 poppen'. De plaatsing van verschillende gebouwen ten opzichte van elkaar is volgens sommige archeologen een weerspiegeling van de hele Maya-kosmos. Zo staan in Tikal twee tempels tegenover elkaar, een in het oosten, de ander in het westen. In het zuiden is een tempel met negen deuren, dit zou staan voor de negen heersers van de onderwereld. In het noorden staat een stèle van een van de heersers van deze stad. Als het zuiden in deze opstelling staat voor de onderwereld dan is noorden dus de bovenwereld. Deze heerser zou zichzelf op deze manier op de plaats van de goden zetten om zo zijn macht te benadrukken.

DE MAAN

De maan werd gezien als een van de centrale hemellichamen, vaak in de vorm van de maangodin. De Maya's wisten al dat de maan invloed heeft op van alles: eb en vloed, de maandelijkse cyclus van vrouwen en de groei van gewassen. Volgens de Maya's was de stand van de maan ook bepalend voor het welslagen van bepaalde werkzaamheden. Als je bijvoorbeeld hout kapte bij wassende maan dan stond het vast dat het hout meteen zou rotten.

Ze volgden de maancycli tot in détail en wisten de stand van de maan en ook maansverduisteringen op lange termijn te voorspellen. Volgens de Maya's waren 149 volledige cycli van de maan gelijk aan 4400 dagen. Dit betekent dat volgens hen één maancyclus gemiddeld 29,53020 dagen duurt, een periode waarvan wij nu weten dat hij 29,53059 dagen duurt, super precies dus!

De Maya's zagen in de maan het figuur van een konijn. Konijnen spelen een belangrijke rol in de Maya-mythologie. Ze nemen anderen op sluwe wijze in de maling, zoals de vos dat in Europese fabels doet.

VENUS

In tegenstelling tot de westerse wereld werd Venus door de Maya's niet gezien als een liefdesgodin. Bij de Maya's is Venus juist een gevaarlijke en oorlogszuchtige god. Hij wordt gezien als de tweelingbroer van de zon. Dit heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat Venus vaak 's ochtends of 's avonds vlakbij de zon (als morgen- en avondster) te zien is. De verklaring kan ook zijn dat Venus vaak opkomt wanneer het droge seizoen begint en de planten verdorren. Dit was voor de Maya's de beste periode om oorlog te voeren omdat er in deze periode nauwelijks iets aan landbouw gedaan werd en mannen makkelijk langere tijd van huis weg konden.

MARS

Hoe de Maya's de planeet Mars zagen is niet geheel duidelijk, wel weten we dat de Maya's ook deze planeet in de gaten hielden. Er zijn namelijk tabellen gevonden in de Dresden codex, een Maya boek

dat door de Maya's geschreven werd tussen 1350-1450 n.C. die te maken hebben met de positie en het moment waarop deze planeet te zien is.

JUPITER

Deze planeet werd ook gevolgd door de Maya's. Hij was waarschijnlijk verbonden met de koninklijke familie en speelde een rol in rituelen die uitgevoerd werden tijdens troonsbestijgingen. Mogelijk is er ook een link tussen deze planeet en K'awil, de god van de heersers, maar daar is nu nog niet genoeg bewijs voor. Men denkt dat sommige troonsbestijgingen aan de hand van Jupiter zijn gepland. De stand van deze planeet gaf aan wanneer er een geschikt moment was om een nieuwe koning te benoemen.

TIJD

Tijd was erg belangrijk in de Maya-kosmos. Alles werd beïnvloed door tijd en er waren verschillende 'soorten' tijd: de scheppingstijd en de huidige tijd. De scheppingstijd werd beschouwd als het verre verleden, de tijd vóór de zon opkwam en de tijd waarin de goden de wereld schiepen.

Zoals bij ons de weken, feestdagen en seizoenen cyclisch zijn, was voor de Maya's de tijd ook deels cyclisch. We zien dit in de Maya-kalender, een cyclische kalender die bestaat uit twee delen: de Tzolkin van 260 dagen en de Haab van 365 dagen, die samen een grote cyclus van 52 jaar vormen. Tegelijkertijd is de tijd ook lineair. Net zoals onze jaartelling als een tijdbalk weergegeven kan worden, hadden de Maya's de Lange Telling om lange periodes van tijd te kunnen vastleggen.

VOORSPELLINGEN

Voorspellen gebeurde dagelijks. Het kalender systeem was hierbij het belangrijkste instrument. De eigenschappen van een bepaalde dag bepaalden of het een goede of juist een slechte dag was om bepaalde handelingen uit te voeren. De dag waarop een kind geboren werd, was van invloed op de karaktereigenschappen van het kind. De naam die aan het kind gegeven werd, was dan ook afhankelijk van zijn geboortedag. Men probeerde de zwangerschap zo te plannen dat het kind op een gunstige dag geboren werd. De stand van de verschillende hemellichamen had invloed op het ongeboren kind. Zo was het voor zwangere vrouwen gevaarlijk om in het licht van Venus als ochtendster te komen; dat zou lijden tot misvormingen bij het ongeboren kind. Nog meer voorspellingen: wanneer een zwangere vrouw zich krabde bij volle maan, zou dat leiden tot geboortevlekken bij het ongeboren kind op diezelfde plek. Kinderen die met vuur speelden in de avond, plassen 's nachts in bed en als je yuca's zaait, mag je niets drinken, anders zal je rotte yuca's oogsten; als je kalebassen zaait moet je juist weer geen dorst hebben, anders zal je kalebas een uitgedroogde kalebas zijn. Dieren werden ook goed in de gaten gehouden want op basis van hun gedrag konden voorspellingen gedaan worden: wanneer de hagedis zijn water bij de mensen kwam zoeken, zou er grote droogte volgen; als de haan overdag kraait zal de eigenaar van het huis sterven of ziek worden; grote nachtvlinders brengen ongeluk en ziekte. Bijen voorspellen de dood van hun eigenaar, wanneer ze wegtrekken wil dat zeggen dat de eigenaar zal sterven of al gestorven is. Dromen voorspellen ook goede en slechte dingen: dromen over tanden brengt dood in de familie, dromen over regen of donder betekent juist dat er voorspoedige tijden aan zullen breken.